4

కదుల్తున్న కుదురు

"చెల్లెలు పెళ్ళిరా అబ్బాయీ! వీలయినంత త్వరగా సెలవు తీసుకొని, కనీసం పదిరోజులయినా ముందుగా రా" అని ఉత్తరం రాస్తే ఇంక కొన్ని గంటలలో మగపెళ్ళివారు విడిదిలో దిగుతున్నారనగా కూడా పెద్దకొడుకు సత్యం అంతు లేకపోవడంవల్ల గుమాస్తా రామయ్యగారికి ఒక చెంప కోపమూ, మరొక చెంప అవమానమూ ఎక్కువయ్యాయి.

పోనీ, సత్యం చేసే ఉద్యోగం తీరికలేని ఉద్యోగమా అంటే అటువంటిదేమీ కాదు. రోజుకు అయిదు గంటల చొప్పున అయిదురోజులు పనిచేసి వారానికి రెండు రోజులు దర్జాగా సెలవు అనుభవించే పంతులుద్యోగం!

బడిపంతులుద్యోగమంటే గుమాస్తా రామయ్యగారికి అరికాలిమంట నెత్తికెక్కుతుంది. అయినా సత్యం ఆ వుద్యోగమే చేస్తున్నాడు. స్కూల్ ఫైనల్ రెండో సంవత్సరం పాసయి, రెండేళ్లు ఖాళీగా వున్నాడు. కొన్నాళ్లు

టైప్ రైటింగూ, షార్టుహేండూ నేర్చుకొన్నాడు. ఆ తరవాత అవి మాని వేసి సంస్కృతం చదివాడు. తెలుగు 'విద్వాన్'లో ఒక భాగం పాసయాడు కూడా. ఇంకా నయం. ఆ 'విద్వా'నంతా పాసయి తెలుగు పండితు డయాడు కాడు! తెలుగు పండితులన్నా, శాస్త్రార్థంచేసే తార్కికులన్నా రామయ్య గారికి చాలా అగౌరవం. బతక లేక బడిపంతులు ఉద్యోగం చేయడ మయితే చావలేక తెలుగుపండితుడుద్యోగం చేయడమని రామయ్యగారి అభిప్రాయం. అంతమాత్రాన తెలుగుపాండిత్యమంటే రామయ్యగారికి గిట్టనే గిట్ట దనుకునేరు!

ఆయన పెద్దన్నగారు సుప్రసిద్ధ పండితుడు. రెండవ అన్నగారు సంస్కృతంలోనూ, తెలుగులోనూ కూడా పెద్ద కవి. అందాకా ఎందుకూ? రామయ్యగారు స్కూల్ ఫైనల్ వరకూ సంస్కృతం చదివాడు. అయినా ఆయనకు తెలుగు పండితులంటే గౌరవంలేదు. వాళ్ళందరూ తమ మతమే సరయిన మత మనే దృష్టితో వ్యవహరిస్తారనీ, ఎదుటివాళ్ల వాదనలోని తర్కాన్ని అర్థంచేసుకొనడానికి ప్రయత్నించరనీ గుమాస్తా రామయ్యగారి స్వానుభవం. ఒకసారి ఏదో చిన్న విషయం గురించి అభిప్రాయభేదం రాగా తన రెండవ అన్నగారు తింటూ తింటూన్న విస్తరి వదిలిపెట్టి వెళ్ళి పోయాడు. పోనీ, ఆ విషయం అటువంటిది; ఆయనకు అంత కోపం వచ్చింది కనుక అలా చేశాడని రామయ్యగారు సరిపెట్టుకొందా మనుకొన్నాడు కాని, నలభయి మెకరాల

సుక్షేత్రమైన మాగాణి పొలం, యాభై వేల రూపాయల రొఖ్ఖమూ వున్న సమష్టి కుటుంబం తమది. అయితే, రామయ్యగారి అన్నదమ్ములు నలుగురూ కలిసి ఉండలేకపోయారు. తండ్రి బ్రతికిఉండగానే ఆస్తిపంచుకొని ఎవరి పొయ్యి వాళ్లు పెట్టుకొనవలసిన పరిస్థితికి రావడానికి కారణం అన్న లేనని గుమాస్తా రామయ్యగారి అభిప్రాయం. కనుకనే పెద్దకొడుకు సత్యం సంస్కృతం చదువంటే ఆయనకు గిట్టలేదు. బడిపంతులుద్యోగమన్నా గిట్టదు. కాని, తాను ఏం చేస్తాడూ? వాడు ఖాళీగా ఉన్నప్పుడు ఉద్యోగం ఏమీ చూపించలేకపోయాడు. పైగా సంసారభారం ఎక్కువ కావడంవల్లా, స్థిరాస్తిమీద చెప్పుకోతగ్గంత ఆదాయం రాకపోవడంవల్లా ఇంట్లో అందరిమీదా రామయ్యగారు విసుక్కొన్నమాట నిజమే. ఇంట్లోకి ఏమన్నా తీసుకురావాలంటే ఇంట్లోవాళ్ళని ఏడిపించి ఏడుచెరువుల నీళ్లు తాగించిన మాటకూడా నిజమే. అటువంటి రోజులలో సత్యం ట్రెయినింగుకు వెళ్ళాడు. వెళ్ళవద్దని ఖచ్చితంగా రామయ్యగారు చెప్పలేకపోయాడు. పైగా ట్రెయినింగు చదువుతున్న సత్యానికి నెలకు ఎనిమిది రూపాయల చొప్పున పంపించాడు. అట్లా పంపించడానికి గాను ఆయన అనేక అవస్థలు పడవలసి వచ్చింది. ట్రెయినింగు చదివే రోజులలో సత్యానికి ఆయన తాను ఎదుర్కొంటున్న ఇబ్బందులన్నీ తెలుపుతూ ఉత్తరాలు రాసేవాడు.

పోనీ, సత్యం చెడ్డవాడా అంటే రామయ్యగారికి అట్లాగూ తోచదు. చిన్నప్పటినుంచీ తనను చూస్తే భయం.

సంతానంలో కల్లా పెద్దవాడు కావటంవల్ల ఇంట్లో తల్లికి చేదోడు వాదోడుగా వుండేవాడు. పిల్లలకు నీళ్ళుపోయడం, తల్లి మూడునాజులు బయట ఉంటే ఇంట్లో అందరికీ అన్నం వండడంతో సహా అన్నిపనులూ చేసేవాడు. తల్లికి నల్ల పొండు వచ్చి ఏడాదిపాటు మంచంలోనుంచి కదలలేకపోతే మలమూత్రాదులు ఎత్తిపోయడంతోసహా అన్నిపనులూ చేశాడు. అందాకా యెందుకూ? తనకు జబ్బుచేసినప్పుడు సత్యం ఎంత చాకిరీచేశాడు! ఈ పెండ్లికి పూర్వం—అంటే కిందటేడు—సరిగ్గా ఇదేనోజులలో రెండవకూతురు బాలింత చావు చస్తే సత్యం వచ్చేవరకూ శవం లేవడానికి వీలయిందా? అటువంటి సత్యమంటే గుమాస్తా రామయ్యగారికి కోపమని ఎవరు అంటారు? ఇటువంటి సత్యానికి తండ్రి అంటే భయ భక్తులూ, గౌరవవాత్సల్యాలూ లేవని ఎవరనగలరూ?

రేపుప్రొద్దున లగ్నం జరుగుతుందనగా ఆ రాత్రి వచ్చాడు సత్యం. వచ్చినప్పటినుంచీ అన్నిపనులూ సత్యమే చేశాడు. అప్పటికి వాడి భార్య సరళ ప్రసవించి ఇరవయి నోజులు. కనుక సరళ పెళ్ళికి రాలేదు. రామయ్యగారికి సరళ రాలేదన్న విచారం లేదు. ఆయనకు కావలసింది సత్యమే. సత్యం తన రక్తంలో రక్తం. కష్టసుఖాలలో తనకు అండదండగా నిలిచాడు పెద్దకొడుకు సత్యం.

లగ్నమయింది. ఒకనోజు పెళ్ళి. ఈ నోజులలో అయిదునోజుల పెండ్లి ఎవరు చేస్తున్నారు కనుక!

లగ్నమయి అంపకాలు తప్ప మిగతా వివాహతంతు అంతా అయిపోయిన తరువాత, ఆనాటి సాయంకాలం పెండ్లి పెద్దలందరూ తీరిగ్గా కూర్చొనుండగా ‘సత్యం ఇంత ఆలస్యంగా ఎందుకు వచ్చా’డన్నవిషయం గురించి పంచాయతీ ప్రారంభమయింది.

“అసలు చిట్టిపెళ్ళికి రానని ప్రసాదుతో అన్నావుటగా” అన్నాడు రామయ్యగారు.

“అవును. అన్నాను” అన్నాడు సత్యం.

“ఏం? ఎందుకన్నావ్” అన్నాడు సత్యం పెద్ద తమ్ముడు.

“నువు ఉండరా...మరి చిట్టిపెళ్ళి చేస్తేగాని ఈ యింట్లో అన్నం తిననని భాస్కరంతో అన్నావుటగా” అన్నాడు రామయ్యగారు.

“ఆఁ, అన్నాను.” అన్నాడు సత్యం.

“అబ్బాయీ, నీ పద్ధతి వీళ్ళకు గిట్టడంలేదు” అన్నాడు రామయ్యగారి చివరిఅన్నగారు.

సత్యం మాట్లాడలేదు. మాట్లాడేందుకు ఏమి ఉన్నదిందులో???

రామయ్యగారు కొంచెంసేపు పెద్దకొడుకు ముఖంలోకి చూచాడు. ఆ ముఖంలో దేనికోసమో ఆయన వెతికాడు. ఆఖరికి అన్నాడు గదా – “అసలు రానేరావేమో అనుకొన్నాను. మీ మామయ్య నీకోసం వస్తానన్నాడు. ఇక రావని రూఢిచేసుకొని బయలుదేరబోతుండగా వచ్చావ్.

మీ అమ్మ ఇంటినబడి రాగాలు ప్రారంభించింది. ఇదంతా ఏమిటి?'' అన్నాడు రామయ్యగారు.

నిజమే, ఇదంతా ఏమిటి అనిపించింది సత్యానికి కూడా. పెళ్ళిచేసుకోవలసింది చిట్టి. చేసేవాళ్లు ఉండనే ఉన్నారు. చూచి ఆనందించడానికి కావలసినంతమంది వచ్చారు. తను రాకపోవడాన్ని గురించి ఇంత ఆందోళన దేనికో?? తను పెద్దకొడుకు. తన రాకవల్ల, శుభకార్యంలో తాను పాల్గొనటంవల్ల తల్లిదండ్రుల హృదయాలు సంతోషిస్తవని సత్యానికి తెలియనివిషయం కాదు. అయినా ఇదంతా ఏమిటి అనిపించింది సత్యానికి!

''చిన్నన్నయ్య నీకోసం బెజవాడ వెళ్ళి వచ్చాడు తెలుసా'' అన్నాడు మూడోవాడు—అంటే సత్యం రెండవ తమ్ముడు.

సత్యం వాడివంక జాలిగా చూస్తూ, ''అట్లాగా? తెలియదు'' అన్నాడు.

''వదినె చెప్పలేదా?'' అన్నాడు చిన్నవాడు.

''చెప్పలేదు'' అన్నాడు సత్యం విసుగ్గా.

''అంత విసుగు దేనికీ? నీకు అంత వ్యక్తిత్వం ఉంటే మాకూ ఉన్నది. నీకోసం వచ్చినవాళ్ళను అంత అమర్యాద చేయటం బాగాలేదు'' అన్నాడు మూడోవాడు.

రామయ్యగారు సత్యంవంక ఆదుర్దాగా చూస్తున్నాడు. కథ పాకంలో పడుతున్నదని పెండ్లికి వచ్చిన పెద్దలందరూ అక్కడికి విచ్చేశారు.

"ఎవరు ఎవరిని అవమానించారు?" అన్నాడు సత్యం.

"అది సరేకాని, బాబు భారసాల అని నాన్నకు ఎందుకు రాయలేదు నువ్వు? నువ్వేమో భారసాల అని రాయకపోతివి. ఆయనేమో ఊరికే స్నానెలో ముఖం చూచుకుంటారు కాబోలునని వట్టిచేతులతో అక్కడికి వొచ్చాడు. తీరా మీ ఇద్దరూ పీటలమీద కూచుంటే, మీకు ఏమీ ఇవ్వకపోతే ఆయనకు ఎంత బాధగా ఉంటుందీ!"

సత్యం మాట్లాడలేదు. ఏమి మాట్లాడుతాడు? కోపం ఎక్కువయింది. నిర్లక్ష్యంకూడా జాస్తి అయింది.

"ఏమిట్రా పెద్దవాడా, అన్నింటికీ అట్లా బెల్లం కొట్టిన రాయల్లే చూస్తూ ఊరుకుంటావేం?" అన్నాడు సత్యం మేనమామ మూర్తి.

"ఏం చెయ్యమంటావ్ మరి" అన్నాడు సత్యం.

"పెండ్లికి రానని ఎందుకు అనవలసివచ్చిందీ? భారసాల చేస్తున్నానని ముసలాయనకు ఉత్తరం ఎందుకు రాయలేదు?" అన్నాడు మూర్తి.

సత్యం విన్నాడు. రామయ్యగారు వాడి ముఖంలోకి చూచాడు. దేనికోసమో ఆ ముఖంలో వెతికాడు. కాని, సత్యం జవాబు చెప్పలేదు. ఏమి చెబుతాడు కనుక!

"అదంతా అట్లా వుంచు. నువ్వు ఎక్కడున్నావో చెప్పమంటే వదిన ఎందుకు చెప్పలేదూ?" అన్నాడు సత్యం పెద్దతమ్ముడు.

"నేను ఎక్కడ ఉంటాను? ఉద్యోగం వదిలి

దేశాంతరం ఇంకా వెళ్ళలేదుగా'' అన్నాడు సత్యం.

''అదేమిటి? అడిగినదానికి సమాధానం చెప్పకుండా డొంకతిరుగుడుగా మాట్లాడతావేం?'' అన్నాడు ఆఖరివాడు భాస్కరం.

''ప్రసాదు ఉన్నాడా? ఉంటే ఇటు పిలుచుకురా'' అన్నాడు సత్యం, భాస్కరంవంక చూచి. భాస్కరానికి సత్యమంటే భయం, కనుక వాడు లేచి వెళుతూండగా ''ఇప్పుడు వాడుకూడా ఎందుకులే'' అన్నాడు రామయ్యగారు.

''సరిపోయిందా? ఇక నేను నాన్నకు రాసిన లెటర్ ఎక్కడున్నదో తీసుకురా'' అన్నాడు సత్యం మళ్ళీ.

''ఇప్పుడు అది ఎక్కడున్నదో ఎవరు వెతుకుత్తారు'' అన్నాడు రామయ్యగారు, సంతృప్తిగా సత్యంముఖంలోకి చూస్తూ.

''అయిందా? నాకు టైమయింది. రేపు సెలవులేదు. వెళతా మరి. భాస్కరం, నా సంచీ తీసుకువస్తావా?'' అన్నాడు సత్యం.

''అదేమిట్రా, అప్పుడే వెళతానంటావ్? రాత్రికి చిట్టిని అత్తవారింటికి పంపించవద్దూ మరి!'' అన్నాడు మూర్తి.

''పంపించడానికి పెద్దలందరూ మీరున్నారుగా! నాకు రేపు బడి ఉన్నది. ఇవాళ ఒక్కరోజే సెలవు ఇచ్చారు. అవసరమయినప్పుడు రాకుండా ఉండను. కాని, మిమ్మల్ని సంతోషపెట్టడానికి మాత్రం రాలేను.'' అంటూ సత్యం భాస్కరం తెచ్చిన సంచీ పట్టుకొని బయలుదేరాడు.

2

"కాఫీపొడి అయిపోయింది" అన్నది సరళ.

"తెస్తాను." అన్నాడు సత్యం, ఏదో పుస్తకం చదువుతూ.

"బియ్యం ఇవాళ్టికి వస్తయి."

"అట్లాగా? కుటుంబయ్యగారింటికి ఖబురు చెయ్యక పోయావా?"

"ఏమని ఖబురుచేసేది? ఇప్పటికే వాళ్ళకు ముప్ఫయి దాకా ఇవ్వాలి."

"ముప్ఫయ్యా? ఏ నెల డబ్బు ఆ నెల ఇస్తూనే ఉన్నాంగా? ఇంత అప్పు ఎందుకయిందీ?"

"కిందటి నెలలో పది బాకీపెట్టారా? ఆ కిందటినెల పది బాకీపెట్టారా? పదిరోజులనాడు పదిరూపాయల బియ్యం తెచ్చానా?"

"ఏం తేవడమో యేమిటో!"

"అందుకే ఈ గొడవంతా నాకు వద్దు. అదంతా మీరే చూడండి. తీసుకువస్తే వండుతాను. లేకపోతే లేదు."

సత్యం చదివే పుస్తకం టేబుల్ మీద పడేసి, "నన్నేం చెయ్యమంటావ్?" అన్నాడు, సరళవంక కోపంగా చూస్తూ.

"బియ్యం అయిపోయాయన్నాను. నేను మిమ్మల్ని ఏమీ చెయ్యమనలేదు" అన్నది సరళ.

"ఇవాళ ఇంకా పదో తేదీయే గదా. ఇంతలో డబ్బు ఎక్కడినుంచి వస్తుందీ?" అన్నాడు సత్యం.

"నేను మిమ్మల్ని డబ్బు అడగలేదు. పిల్లలకూ, నాకూ నగలు చేయించమని గొడవ పెట్టలేదు. బియ్యం అయిపోయా యన్నాను. డబ్బు ఎక్కడినుంచి వస్తుందీ అంటే నేనేం చెప్పేది?"

"అవును, నువ్వేం చెపుతావ్? అవి అయిపోయాయి, ఇవి అయిపోయాయంటావ్!" అన్నాడు సత్యం కోపంగా.

"అంత బిగ్గరగా అరుచుకుంటారు దేనికీ?"

"అవును, నువ్వన్నది బాగానే ఉన్నది. నేను మళ్ళీ సమాధానం చెపితే అరుచుకోవట మవుతుంది!"

"బియ్యేపరీక్షకు కట్టిన డబ్బు పంపించమని మా అన్నయ్య ఉత్తరం రాశాడు. నా వంట్లో ఏమీ బాగుండడం లేదు. డాక్టరుకు ఎప్పుడు చూపిద్దాం!" అన్నది సరళ.

సత్యం మాట్లాడలేదు. మాట్లాడేందుకు ఇందులో యేమున్నది కనుక? కోపం తగ్గింది. సరళవంక చూచాడు. సరళ చెప్పినదంతా నిజం. ఇంట్లో బియ్యం అయిపోవస్తున్న వని తనకు తెలుసు. బాబు పుట్టిన తరువాత సరళ ఆరోగ్యం నానాటికీ క్షీణించిపోతున్నదని కూడా సత్యానికి తెలుసు. బియ్యం, కాఫీపొడి మొదలయినవి కొనడానికి డబ్బు కావాలి. వందరూపాయల జీతం వచ్చి ఇంకా పదిరోజులు కాలేదు. డబ్బుంటేనేగాని ఇవన్నీ పరిష్కారం కావు. కాని, డబ్బేదీ? డబ్బు ఎట్లా సంపాదించాలి? సంపాదించిన డబ్బు చాలక

పోయెనే? కనుక సరళవంక చూస్తున్న సత్యానికి దిగులు వేసింది. దిగులుకాదు. భయం పుట్టుకొచ్చింది. అయోమయంగా మళ్లీ సరళవంక చూచాడు. సరళ వంటఇంట్లోకి వెళ్ళింది.

సత్యం ఆలోచిస్తున్నాడు. ఏమి ఆలోచన లవి? ఆలోచించడానికి ఏమి ఉన్నది ఇందులో? డబ్బుకావాలనే విషయం గురించి ఆలోచించ నక్కర లేదు. బాకీలు తీర్చాలనే విషయం ఆలోచించ నవసరంలేదుగదా! మరి దేన్ని గురించి ఆలోచించాలి? డబ్బుగురించి ఆలోచించాలి. కాదు—డబ్బు సంపాదించడం ఎట్లాగో ఆలోచించాలి. అంతలో మళ్లీ సరళ వచ్చింది. చిరునవ్వుతో సత్యం అన్నాడుగదా—"సరళా...ఏం చెయ్యమంటావ్ చెప్పు. చూస్తున్నావుగదా! కాఫీ మానేశాను. రెండుజతల గుడ్డలతో రోజులు నెట్టుకువస్తున్నాను. సంపాదన చాలటం లేదు. మరి నువ్వుకూడా నన్ను రాపాడితే ఏం చెయ్యను చెప్పు."

"అవునవును, అనండి. రాపాడుతున్నాను. కనీసావసరాలకు కావాలని అడగటంకూడా రాపాడడమే. పిల్లల గుడ్డలు పేలికలయాయి. రెండు చీరెలతో, మెళ్లో మంగళసూత్రంతో..."

"అవును. నువ్వు చెప్పేదంతా నిజమే. నన్నేం చెయ్యమంటావ్ చెప్పు."

"చేసినవన్నీ నేను చెయ్యమంటేనే చేశారా? దేనికయినా చేసుకు పుట్టాలంటారు. ఈ మేడుకూడా వాళ్ళు

ఏమీ ఇవ్వనక్లేనా ?''

''ఉత్తరం రాశాను.''

''ఉత్తరం అయిదేండ్లనుంచీ రాస్తూనేఉన్నారు.''

''ఐతే వాళ్ళు ఎప్పుడూ యేమీ ఇవ్వలేదంటావా?''

''ఇచ్చారు లెద్దురూ, ఇప్పుడు పదీ అప్పుడు పాతి కానూ! మిగతావాళ్ళందరికీ అన్ని ముద్దుముచ్చటలూ జరిపినవాళ్లకు నాదగ్గరికి వచ్చేటప్పటికే చేతులు రావు కాబోలు! ఇంతకూ నారాత! ఒకళ్లనని ప్రయోజనం ఏమిటి?''

అంతలో ఎవరో స్నేహితుడు రావడంవల్ల సత్యం బయటికి వెళ్ళాడు.

3

''ఈ యేడయినా పెద్దన్నయ్యకు ఏమీ పంపించవా'' అన్నాడు ఆఖరివాడు భాస్కరం, గుమాస్తా రామయ్యతో.

''ఏం, పెద్దన్నయ్య సంగతి నీ కెందుకూ'' అన్నాడు మూడోవాడు.

''ఎందుకా ? ఎనిమిదేండ్లనుంచీ చూస్తున్నాను. వాడు రానంతవరకూ 'రాలేదు రాలేదు' అని గోలచేస్తారు. వస్తే 'ఎప్పుడు వెళతాడా' అన్నట్లు చూస్తారు. ఈ యేడు పంట డబ్బులో మీ అందరూ తలా కాస్త తీసుకున్నారుగా, పెద్దన్నయ్యకు కూడా కొంచెం పంపించండి'' అన్నాడు భాస్కరం.

గుమాస్తా రామయ్యగారు భాస్కరంవంక కన్ను

ఆర్చకుండా చూడటమే తప్ప ఏమీ మాట్లాడలేదు. భాస్కరం చెప్పింది నిజమే. ఏదో ఒకటిరెండుసార్లు తప్ప సత్యానికి తాను ఏమీ ఇవ్వలేదు. వాడంతటవాడు కష్టపడి ఉద్యోగం చేస్తూ బియ్యే పాసయాడు. ముగ్గురు పిల్లలనీ, గోగ్రష్టి పెళ్లాన్నీ పోషిస్తున్నాడు. సమష్టి కుటుంబంవల్ల పొందవలసినంత ప్రయోజనం సత్యం అనుభవించలేదు. మామూలు రోజులలో తాను ఎటూ సత్యానికి డబ్బు ఇవ్వలేదు. కనుక పంటరోజులలో నయినా కొంచెం పంపించడం న్యాయమే. కాని, డబ్బు ఏదీ? అప్పులన్నీ తీర్చితే మిగిలేదేమిటి? అవన్నీ అట్లా ఉంచు. డబ్బు కావలసినవాడు సత్యం స్వయంగా ఎందుకు రాడూ? ఉత్తరం రాయడం ఏమిటీ? ఇప్పటికి నాలుగేండ్లయింది కదా ఇంటికివచ్చి! ఎంత మద్రాసయితే మాత్రం ఆరునెలలకొకసారి కాకపోయినా ఏడాదికొకసారయినా, కనీసం ఈ డబ్బుకోసమయినా ఇంటికి రారాదా? అంత ముఖం చూపించరాని తప్పు తనేమి చేశాడు–అనుకొంటున్నాడు రామయ్యగారు.

"ఇట్లాగే మీనమేషాలు లెఖ్ఖవేస్తూ ఆ వచ్చింది కాస్తా ఖర్చుచేస్తారు. ఆ తరువాత పంపించడానికి 'డబ్బు ఏదీ' అంటారు. చిన్నన్నయ్యకి రెండు వందలు ఇచ్చారుగదా? పెద్దన్నయ్యకు నాలుగేండ్లనుంచీ దమ్మిడీ ఇవ్వలేదుగదా, ఈయేడు వందరూపాయలు ఎందుకు పంపించరాదూ?" అన్నాడు భాస్కరం, మళ్ళీ, తండ్రివంక కోపంగా చూస్తూ.

"మరి ఈ అప్పు లెవరు తీరుస్తారూ?" అన్నాడు

మూడోవాడు.

"చిన్నన్నయ్యకు డబ్బు ఇచ్చేటప్పుడు ఈ అప్పులు అడ్డంరాలేదా" అన్నాడు భాస్కరం.

"అది వేరేసంగతి. చిన్నన్నయ్య సమష్టి కుటుంబానికి చాలా డబ్బు ఇచ్చాడు, తెలుసా? చిన్నవదినె ఇంట్లో ఉండి అందరికీ చాకిరీచేసింది" అన్నాడు మూడవవాడు.

"మీరు పెద్దన్నయ్యను ఇంటికి రానిచ్చారా అసలు? జబ్బుతో వాడు ఇంటికివస్తే ఈ కొంపలో వాడిమీద విసుక్కోనివాళ్లెవరో చెప్పండి. పైగా అంత జబ్బులోనూ పోయి పెళ్లాన్ని తీసుకురమ్మన్నారు. తీసుకొచ్చిన తరువాత అనవసరమయిన అల్లరంతా చేశారు. ఇంకా పైగా ఏమిటో చెప్పొస్తారేమిటి?"

భాస్కరం చెపుతున్నదంతా నిజమనిపించింది రామయ్యగారికి.

"వాడికి డబ్బు పంపిస్తే నీ చదువుమాట ఏమిటి? నీ పెళ్లిసంగతేమిటి?" అన్నాడు రామయ్యగారు.

"నాసంగతి నాకు వదిలివెయ్యండి. పెద్దన్నయ్యకు డబ్బు పంపించండి."

"అదికాదురా బాచీ. డబ్బు కావలసినవాడు వాడే ఎందుకు రాలేదూ?" అన్నాడు రామయ్యగారు.

"పైగా అదొక దండగ! మద్రాసునుంచి ఇక్కడికి రావటం, డబ్బంతా ఖర్చయిందని మీరు చెప్పటం, నీళ్లు నములుతూ వాడు తిరిగి వెళ్లడం ఎందుకొచ్చిన గోల ఇది!

ఎవరికి వచ్చేది వాళ్లకు ఇచ్చివెయ్యరాదూ? ఎటూ పెద్ద వాళ్లిద్దరూ విడిగానే ఉంటున్నారుగా'' అన్నాడు భాస్కరం.

''అంటెందయ్యా అన్నగారి మతం! ఆయనో పెద్ద విప్లవవాది. మళ్లీ ఈయనగారూ అదే దోవలో తయారవు తున్నాడు'' అన్నాడు రామయ్యగారు.

''అదంతా ఇప్పు డెందుకులే? ఏదీ వందరూపాయ లిటియ్. పెద్దన్నయ్యకు మనియార్డరు చేసివస్తా'' అన్నాడు భాస్కరం.

''ఇక్కడెక్కడుందీ డబ్బు'' అన్నాడు రామయ్యగారు.

''ఈ కొంపలో ఇదే పెద్ద గోల! దీనివల్ల ఎవరికీ మనశ్శాంతి లేకుండా పోతున్నది'' అన్నాడు భాస్కరం.

''ఎవరిచేతనయింది వాళ్లు సంపాదించుకొంటున్నారుగా'' అన్నాడు మూడవవాడు.

''అరెయ్, అనవసరంగా మాట్లాడకు. ఒకప్పుడు పెద్దన్నయ్యకు కూడా చిన్నన్నయ్య ఈ శ్రీరంగనీతులే చెప్పాడు. ఆ తరువాత చిన్నవదినెమీద మనం ఎన్ని అభాండాలు వేశాం! నిలుచున్నవాణ్ణి నిలుచోన్నట్లు వేరే కాపరం ఉండమని చెప్పామా లేదా? పెద్దన్నయ్య డబ్బు ఇవ్వలేదు; అందుకని చెడ్డవాడయాడు. డబ్బు ఇచ్చిన చిన్నన్నయ్యకూడా ఎందుకు చెడ్డవాడయాడూ?'' అన్నాడు భాస్కరం.

''ఇదంతా నా కెందుకు చెప్పు'' అన్నాడు మూడవ వాడు.

"ఇప్పుడు అనవసరమేలే! ఒకనాడు అవసరమవుతయ్. అప్పుడు బాధపడవద్దని ఇప్పుడే చెబుతున్నాను. మీరు పెద్దన్నయ్యకు డబ్బు పంపించలేదు. ఇది గుర్తుంచుకోండి. నేను ఇక ఈ యింట్లో మంచినీళ్లుకూడా తాగను" అంటూ భాస్కరం లేచిపోయాడు.

4

"ఇంత జ్వరం వస్తుంటే నాకు ఎందుకు రాయలేదు?" అన్నది సరళ, సత్యానికి కాఫీ అందిస్తూ.

"రాయలేదు. నువ్వు వచ్చి మాత్రం యేంచేస్తావ్?" అన్నాడు సత్యం.

"అంత మరీ ఎక్కువగా వుంటే ఓ నెలరోజులు సెలవు పెట్టి బెజవాడ రమ్మన్నాడు మా అన్నయ్య. ఏమంటారూ?"

సత్యం మాట్లాడలేదు. ఏమి మాట్లాడతాడు? మాట్లాడడానికి ఏమున్నదిందులో?

సరళ సత్యం తాగిన గ్లాసు తీసుకొని, వస్తున్న కన్నీళ్ళను బయటికిరాకుండా ఆపుకొంటూ వంటఇంట్లోకి వెళ్లింది. పిల్లలు అన్నాలు తింటున్నారు. సత్యం కొంచెంసేపు అటూ యిటూ తిరిగి ఆఫీసుకు వెళ్ళడానికి బయలుదేరుతున్నాడు.

అంతలో సరళ వచ్చింది.

"ఇవాళకూడా ఆఫీసుకు వెళ్ళవలసిందేనా?" అన్నది.

"ఇవాళకూడా అంటే?" అన్నాడు.

"ఆ చెమటలు చూడండి. అమ్మయ్యో! కాళ్ళ

చల్లగా నీటికుండలల్లే ఉన్నయ్. డాక్టరు కెవరికన్నా చూపించండీ...నామాట వినండీ!''

"సరళా...''

"సరళా...సరళా...సరళ ఏం చేస్తుందీ? ఏం చేయగలుగుతుందీ? నాకోసం కాకపోయినా ఈ పిల్లల ముఖం చూచి డాక్టరుకు చూపించండీ!''

"డాక్టరుకు చూపించాలంటే డబ్బు కావాలి. వచ్చే డబ్బు ఈ యింటి అద్దెకూ, ఇంట్లో కనీసావసరాలకే చాలటం లేదు. ఇక మందులకుకూడా డబ్బు ఎక్కడినుంచి వస్తుందీ?''

"ఇంతకన్నా ఒకప్పుడు మన సంగతి బాగా ఉన్నది కనుకనా? అట్లా అని రోగం ముదరపెట్టుకుని ఎవరికొంప ఆర్చుదామనుకున్నారూ? నా మాట విని డాక్టరు దగ్గరికి వెళ్ళిరండీ'' అని సరళ రుద్ధకంఠంతో, పెట్టెలో నుంచి పది రూపాయలు తీసి ఇచ్చింది.

"ఎక్కడివీ?'' అన్నాడు సత్యం.

"మా అన్నయ్య పిల్లలకు ఇచ్చాడు.''

"మరి చార్జీలు పంపిస్తేనేగాని రావడానికి వీలుకాదని రాశావ్?''

"అవును, రాశాను. పిల్లలకు తలా రెండూ ఇవ్వండి; అవి పెట్టుకుని మా యింటికి వెళతాను అని చెప్పడం చేతకాలేదు. అదంతా తరువాత మాట్లాడుదాం. ముందు మీరు డాక్టరు దగ్గరికి వెళ్లిరండి'' అన్నది సరళ.

వెళ్ళకేం చేస్తాడు సత్యం! వెళ్ళినా తరువాత డాక్టరు చెప్పినట్లు పదిరోజులు సెలవుపెట్టక తప్పే దేమున్నది? 'కొత్తవాడివి. జీతంమీద సెలవు ఇవ్వడానికి వీలులేదని కంపెనీవాళ్లు జీతం నష్టంమీద మాత్రమే సెలవు ఇస్తే మాత్రం చేసే దేమిటీ?

5

"పెద్దవాడు నీ పెళ్ళికి కూడా రాలేదు, చూశావా?" అన్నాడు రామయ్యగారు భాస్కరంతో.

"ఎట్లా వస్తాడూ? ఎల్లుండి పెళ్ళి అని ఇవాళ టెలిగ్రాంద్వారా డబ్బు పంపిస్తేమాత్రం సెలవు దొరకాలా? అక్కడినుంచి ఇక్కడికి రావటమంటే మాటలా? అయినా వాడు రాకపోయినంత మాత్రాన మన కేం తక్కువయింది కనుక" అన్నాడు భాస్కరం.

"మహా చెబుతావ్‌గాని, పెళ్ళికి వెళ్ళాలంటే నాలుగు రోజులు సెలవు ఇవ్వకపోయారేం" అన్నాడు రెండవవాడు.

"వాడికి మనమంటే ఇష్టంలేదు. ఇది ఇవాళ్టిదా నిన్నటిదా? పదేండ్లనుంచీ విడిగా ఉంటున్నాడు" అన్నాడు మూడవవాడు.

"మంచికి గాని, చెడుకుగాని ఇదివరకు పెద్దన్నయ్య రాని దెప్పుడు చెప్పండి?" అన్నాడు భాస్కరం.

"రావడం అనేది ఎవరినో ఉద్ధరించడానికయినట్లు మాట్లాడతావేమిటి? మేమందరం రావడంలేదూ? మంచి

చెడులూ, కష్టసుఖాలూ అందరం కలిసి అనుభవించాలి కదా!'' అన్నాడు రెండవవాడు.

''వాడు వచ్చి మిమ్మల్ని ఉద్ధరించాడని నేను అన లేదు. కాని, వాడు రాలేదని వాడిమీద నెపమెన్ని, మీ బుర్రలు పాడుచేసుకోవడం ఎందుకూ ? ఇక మీ అందరూ వస్తున్నా మంటున్నారు. మీ అందరిమాదిరి గానే వాణ్ణీ చూచారా ? మంచి చెడులూ కష్టసుఖాలను అందరం కలిసి అనుభవించాలంటున్నారు. వాడికి ఇప్పుడు అయిదుగురు పిల్లలు కదా, ఒక్కనాడయినా అమ్మ వదినెముఖాన ఇంతబొట్టు పెట్టి ఒక్కగుడ్డముక్క ఇచ్చిందా? వాడి పిల్లలు ఎంత ముద్దు వస్తూంటారూ ? వాళ్ళకయినా మనం ఒక్క దమ్మిడీ ఇచ్చామా ? అవన్నీ అట్లా ఉంచండి. వాడికి జబ్బు చేసి కొంచెండబ్బు పంపించమని రాస్తే ఏమన్నాం? ఉద్యోగం పోయింది, కొంచెం సహాయం చేయమంటే ఏమన్నాం?'' అన్నాడు భాస్కరం.

''అందుకే నువు చాలా జాగ్రత పడుతున్నావ్ గా?'' అన్నాడు రెండవవాడు.

''అవును, మీ సంసారాలన్నీ చూచినతరువాత నయినా జాగ్రత పడకపోతే నేను వొట్టి తెలివితక్కువ దద్దమ్మ నన్నమాట!'' అన్నాడు భాస్కరం.

''మరి నామాట? నేనుఇవాళ వెళుతున్నాను. నన్ను ఏలూరు ట్రాన్సుఫర్ చేశారు. నాకు రాజమండ్రిలో మూడు వందలదాకా అప్పులున్నాయ్. కనీసం రెండువందలయినా

అవసరంగా కావాలి'' అన్నాడు రెండవవాడు.

భాస్కరం మాట్లాడలేదు. మూడవవాడు ఇంటి కప్పువంక చూస్తున్నాడు.

"డబ్బేదిరా, ఇవ్వడానికి?'' అన్నాడు రామయ్యగారు.

"డబ్బేదంటే నేనేం చెప్పేది? నాకు కావాలి. నా దగ్గరుంటే మీకు ఇవ్వలేదా? ఎక్కడన్నా తెచ్చి ఇవ్వండి. భాస్కరానికి నాలుగువేల రూపాయలు కట్నంగా ఇచ్చారుగా. అందులో కొంచెం ఇవ్వండి'' అన్నాడు రెండవవాడు.

"నాలుగువేలు కట్నమిస్తే ఏమి మిగిలింది? వెయ్యి రూపాయలు పిల్లనగలకింద ఇచ్చారుగదా? భాస్కరం వెయ్యిరూపాయలు ముందుగానే తీసుకుని బాంకులో వేసుకున్నాడుగదా? పెండ్లిఖర్చుకింద మిగతాదంతా ఖర్చయిం''దన్నాడు రామయ్యగారు, నిర్లిప్తంగా.

"అయితే నన్నేం చెయ్యమంటారు ఇప్పుడు? ఎక్కడన్నా అప్పుతెచ్చి ఇవ్వండి'' అన్నాడు రెండవవాడు.

"ఇక నేను అప్పుచెయ్యను, చెయ్యలేను. రెండు నెలల్లో రిటయిరవుతున్నాను. నాకెందుకు వచ్చిన గొడవ!'' అన్నాడు రామయ్యగారు.

"అంటే మీకు కోపం వస్తుందిగాని, పిల్లకి నగల కింద అయిదు వందలు ఇస్తే సరిపోకపోయిందా?'' అన్నాడు రెండవవాడు.

"అది నీకు అనవసరం. వాడికి నాలుగువేలు కట్నం

ఇస్తారని మనం అనుకొన్నామా? వాళ్ళు అంత కట్నం ఇచ్చినప్పుడు వెయ్యిరూపాయలయినా నగలకింద ఇవ్వక పోతే బాగుంటుందా?'' అన్నాడు మూడవవాడు.

''ఆ బాగుండకపోవటం అనేది ఇవాళనే వచ్చిందేం? మీ చిన్నవదినె నగల సొమ్ముతో సహా నా సంపాదనంతా వాడుకొన్ననాడు ఈ ఆలోచన ఏమయిందేం?'' అన్నాడు రెండవవాడు.

రామయ్యగారికి భయం ఎక్కువయింది. రెండవవాడు చెప్పిందంతా నిజమే. తాను డబ్బు ఇవ్వలేనిమాటకూడా నిజమే. ఏం చెయ్యాలో తోచక కోపంతో అన్నాడు గదా:

''అనవసరంగా మాట్లాడకు. నువ్వూ, నీ పిల్లలూ తక్షణం బయటికి వెళ్ళండి. చేతనయింది చేసుకోండి.''

''అట్లాగే వెళతాను. నాకు డబ్బు కావాలి అని మాత్రం మరిచిపోకండి'' అని రెండవవాడు నుంచున్నవాడు నుంచున్నట్లు పెళ్ళాంబిడ్డలను తీసుకుని రైలుకు వెళ్ళాడు.

6

''ఈ యేడయినా వాళ్ళు ఏమన్నా ఇస్తారేమో!'' అన్నాడు సత్యం, బెజవాడలో సరళ అన్నగారి ఇంట్లో.

''వాళ్ళంతట వాళ్ళు ఇవ్వరు'' అన్నది సరళ.

''అయితే...''

''అయితే గియితే అని పదిహేనేళ్ళనుంచీ నెట్టుకు వస్తున్నారు. ఉద్యోగంచేసేటప్పుడే లేనిది ఉద్యోగంనుంచి

రిటయిరయిన తరువాత వాళ్ళంతట వాళ్లు మిమ్మల్ని పిలిచి మొహాన బొట్టుపెట్టి డబ్బు ఇస్తారనుకోవటం శుద్ధపొరపాటు. చేయగలిగితే ఏమన్నా చేసుకోవాలి. లేకపోతే లేదు'' అన్నది సరళ భోజనాల దగ్గర.

''కంకిపాడు వెళ్ళివస్తాను'' అన్నాడు సత్యం.

''వెళ్ళి ఏం చేస్తారూ?'' అన్నది సరళ.

''ఏదో చేస్తాను. చూస్తూవుండు'' అన్నాడు సత్యం.

''చూస్తూ వుండక నేను చేసిందేమున్నది లెండి. ఆయనకూడా ఇవాళనే కంకిపాడు వెళ్ళారట. అనవసరంగా ఆయనతో తగాదా పడవద్దు'' అన్నది సరళ.

''తగాదా పడకపోతే మనకు రావలసింది రాదన్నావుగా మరి!''

''నేను అనటం ఏమిటి? తగాదా పడమన్నానా మీతో? మానివెయ్యండి. మీరు కంకిపాడు వెళ్ళవద్దు. పైగా ఇదంతా నేను చేయించానని వాళ్ళు తిడుతున్నారు.''

భోజనాలయినతరువాత బెజవాడనుంచి సత్యం బస్సులో కంకిపాడు బయలుదేరాడు. నాన్నను చూచి పదిహేనేళ్ళయింది. అందరూ కలిసి కూర్చుని చీట్లాడి ఇరవయ్యేండ్లయింది. ఈ జీవితంలో ఎన్ని మార్పులో? ఎన్ని బాధలో? ఇప్పుడు తనకు అయిదుగురు పిల్లలు - పెద్దది ఆడపిల్ల: స్కూలుఫైనల్ చదువుతున్నది; రెండవవాడు అయిదవ ఫారం చదువుతున్నాడు. వాళ్ళకు పెళ్ళి చెయ్యాలి. ఉద్యోగం దొరికే చదువు చెప్పించాలి. తనవొంట్లో ఓపిక తగ్గు

తున్నది. నాన్న రిటయిరయినాడు. పింఛను వస్తున్నది. మూడవవాడిదగ్గర ఉంటున్నారు. డబ్బు చాలుతున్నదో లేదో! ఎంతఅవస్థ పడుతున్నారో! భాస్కరంభార్య ఇంకా కాపురానికి రాలేదు. అయినా వాడు విడిగా ఉంటున్నాడు. ఏదో ఉద్యోగంచేస్తూ చదువుకున్నాడు. తన తరువాతి వాడికి నలుగురు పిల్లలు. తాలూకాఫీసు గుమాస్తా ఉద్యోగం. ఆజీతం రాళ్ళు ఏమూలకు? కంకిపాడులో వున్న నాలుగు ఎకరాలూ అందరూ తలా కాస్తా పంచుకుంటే ఎంతవస్తుంది! ఈ కాస్త భాగ్యానికి ఎన్ని మనస్తాపాలు పెంచుకున్నారు? ఏమయినాసరే ఇదేదో తేల్చివెయ్యాలనుకుంటూ సత్యం బస్సుదిగి పొలం చేసేరైతు ఇంటికి వెళ్ళాడు.

రైతు ఇంట్లోలేడు. పొలం వెళ్ళాడు. రైతు బావ మరది సత్యాన్ని పొలందగ్గిరికి తీసుకువెళుతూండగా దోవలో రైతు ఎదురయాడు. రైతు వెనుక గుమాస్తా రామయ్యగా రున్నాడు. రామయ్యగారు సత్యాన్ని పలకరించలేదు. సత్యంముఖంలోకి చూడలేదు. సత్యం రామయ్యగారి వంక ఆశగా చూశాడు. రామయ్యగారు ముఖం అటు తిప్పు కున్నాడు.

“ఏం కోటయ్యా, మహసూలయాయా” అన్నాడు సత్యం.

“అయినయ్యండి. కిస్తీ నన్ను కట్టమన్నారు మీా నాన్నగారు” అన్నాడు కోటయ్య.

“గింజలు అమ్మావా?” అన్నాడు సత్యం.

"ఆ, అమ్మాను. మీ నాన్నగారు అమ్మమన్నారు. పుట్టి నూటాడెబ్భయి రూపాయలకాడికి అమ్మాను."

"మరి నాకు రెండువందలు కావాలి."

"మీ నాన్నగా రుండారుగా, అడగండి. ఇవ్వమంటే ఇస్తాను."

"ఆయన ఇవ్వొద్దంటే ఇవ్వవా?" అన్నాడు సత్యం.

"ఇవ్వద్దని ఎందుకంటారూ?"

"అంటారో అనరో అది వేరేసంగతి. రెండువందల రూపాయలు ఇస్తావా, ఇవ్వవా? ఈయేడేకాదు, వచ్చే యేటినుంచీ మొత్తం అయిదు వాటాలు చేసి నా వాటా డబ్బు నాకు పంపిస్తావా? పంపించడానికి నీకు వీలులేకపోతే నేను పొలం ఇంకొకరికి ఇచ్చుకోవలసి వస్తుంది" అన్నాడు సత్యం.

"ఇద్దరూ ఈడే ఉండారుగా, అనుకొనేదేదో మీ యిద్దరూ అనుకుంటే నా చిక్కు తీరుద్దిగా" అన్నాడు కోటయ్య.

"అనుకోటమూ లేదు, ఏమీ లేదు. నువ్వు డబ్బు ఇస్తావా, ఇయ్యవా" అన్నాడు సత్యం.

"బాబూ, ఈనాటివాణ్ణి కాదు. మీ తాతగారి రోజులనుంచీ ఈ గడ్డను నమ్ముకొని ఉన్నాను. ఎంత పొలం? ఎంత పొలం—ఇయాల మీ వాటా నాలుగెకరాలు తప్పితే మిగతాదంతా అందరూ అమ్ముకున్నారు."

"ఇదంతా ఇప్పు డెందుకూ? నాకు అవసరంగా రెండు

వందలు కావాలి'' అన్నాడు సత్యం.

''కావాలంటే పట్టుకుపోదురుగాని! బాబూ, నన్ను మాత్రం ఓ కంట కనిపెట్టి ఉండు. ఏం చినబాబుగారూ, మాట్లాడరేం? అబ్బాయిగోరికి రెండువందలు కావాలంట.'' అన్నాడు కోటయ్య రామయ్యగారివంక చూస్తూ.

''నేను చెప్పే దేమున్నది? నేను ఉత్తరంరాసినట్లు చెయ్యి. డబ్బంతా ఇటు ఇవ్వు. నేను వెళ్లాలి. బస్సుకు టైమవుతున్నది.'' అన్నాడు రామయ్యగారు.

''అదేంటి బాబూ, అట్లా అంటారూ? పెద్దబ్బాయి గారు డబ్బు కావాలంటుండారు. ఆరికి రెండువందలు ఇస్తాను. మిగితాది మీరు తీసుకెళ్ళండి.'' అన్నాడు కోటయ్య.

''మరి వాడి వాటాకి రెండు వందలు ఎట్లా వస్తయ్?'' అన్నాడు రామయ్యగారు.

''చినబాబూ, నేను మీకు చెప్పేవాణ్ణికాను. నాయన గారి రోజులనుంచీ పొలంచేస్తున్న వాణ్ణి. మిమ్మల్ని ఎత్తుకు తిరిగాను. ఇన్నాళ్ళనుంచీ పెద్దబ్బాయిగారికి ఏమీ ఇయ్య లేదుగా! ఈసారి రెండువందలూ ఇయ్యండి'' అన్నాడు కోటయ్య.

''ఏమీ ఇవ్వకుండానే, గాలిలో పెరిగి ఇంతవా డయ్యాడురా వాడు! మహా చెపుతున్నావ్! వాడి చదువు కోసం ఎన్ని తిప్పలు పడ్డానో, వాడు నన్ను ఎన్ని అవస్థలు పెట్టాడో! అదంతా ఇప్పు డెందుకులే!''

''బాబూ, తప్పొద్దా? ఎంత చెడ్డా ఆయన మీ పెద్ద

కొడుకు. మీరు ఆయనను కన్నారు. తప్పేదేం లేదు బాబూ. ఆనాడు నలభయి ఎకరాలు పంచుకునేప్పుడు ఎంత గోల పడ్డారో అంత గోలా ఈనాడూ ఎందుకు బాబూ. చదువు సంధ్యలు చెప్పిస్తే ఆయనగారు మాత్రం ఏం చెడుపోశాడూ? పట్నంలో పెద్ద ఉద్యోగం చేస్తుండాడు. బెజవాడలో ఎవరి నడిగినా సత్యంగారి సంగతి చెప్పాతారు.''

కోటయ్య ఇంటిదగ్గరకూడా తండ్రీ, కొడుకూ ఒకరి నొకరు పలకరించుకోలేదు. సత్యం రెండు వందల రూపాయలూ తీసుకొని బెజవాడ వెళ్ళిపోయాడు. రామయ్యగారు నాలుగువందలూ, తీసుకుని రైతు కోటయ్యనూ, సత్యాన్ని తెగతిట్టి గుంటూరు చేరుకున్నాడు.

7

"భాగ్యమ్మ సంగతి ఏంచేద్దాంరా'' అన్నాడు రామయ్యగారు మూడవ వాడితో.

"ఇన్నాళ్ళూ ఎట్లా జరిగిందో ఇక ముందూ అట్లాగే జరుగుతుంది'' అన్నాడు మూడవవాడు.

"ఎట్లా జరుగుతుందీ ? నా పింఛనూ, నీ జీతమూ, ఆ పంటమీద వచ్చేదీ మనందరికీ చాలడంలేదు. దాని మామగారు దానికి ఇచ్చేదేమిటో తేల్చుకొందాం.''

"అట్లాగే తేల్చుకుందాం.''

"ఏమిటీ తేల్చుకునేది'' అంటూ భాస్కరం వచ్చాడు అంతలో.

"అదే. భాగ్యమ్మ మామగారు దానికి మనోవర్తి ఇస్తాడో ఇవ్వడో కోర్టులో తేల్చుకుందామనుకుంటున్నాను." అన్నాడు రామయ్యగారు.

"అనవసరంగా కోర్టుకు డబ్బు తగలెయ్యడం దేనికీ? ఆయన ఇస్తే మహా ఎంత ఇస్తాడూ?" అన్నాడు భాస్కరం.

"ఎంతయినా కానీ, ఎన్నాళ్ళు ఊరుకుంటాం?" అన్నాడు మూడవవాడు.

"ఇదేం ఆలోచనరా బుల్లెన్నయ్యా! ఎన్నాళ్లయినా నీ ఆలోచన మారదేం?" అన్నాడు భాస్కరం.

"పోనీ లెద్దూ... నేను మారకపోతే మారకపోయాను. నువ్వు మారావుగా! పెద్దన్నయ్య శిష్యుడి వయావుగా! నన్ను ఇట్లాగే ఉండనియ్" అన్నాడు మూడవవాడు.

"ఉండనియ్యక నేనేం చెయ్యగలనులే. కాని, అనవసరంగా ఎవరికో శిష్యుడివయావ్ అని పదిసార్లు అని నన్ను అవమానించలేవు. న్యాయంగా పెద్దన్నయ్యకు రావలసిన పొలం ఇవ్వడానికి రసాభాసచేశాం. ఈనాడు భాగ్యమ్మ వాటాకోసం దాని మామగారిమీద దావా వేస్తామంటున్నాం. బావ పోయింతరువాత భాగ్యమ్మమీద దాని మామగారికి ఎంత శ్రద్ధ ఉంటుందో పెద్దన్నయ్యమీద నాన్నకూ అంత శ్రద్ధే ఉన్నది."

"అవాకులూ చెవాకులూ వాగకు! భాగ్యమ్మ మామగారితో పోల్చుతున్నావా నన్ను? సిగ్గు ఎట్లా లేదురా నీకు? నేను పిల్లలకు చదువు చెప్పించలేదా? పెండ్లి చెయ్య

లేదా? ఏ విషయంలో లోపంచేశానోయ్?'' అన్నాడు రామయ్యగారు.

''ఇవన్నీ భాగ్యమ్మ మామగారుకూడా చేశాడు. కాని అసలు సంగతి ఆస్తి సంగతి. ఆ విషయంలో మీ ఇద్దరూ ఒకటే నంటున్నాను'' అన్నాడు భాస్కరం.

''ఏం, ఆస్తిసంగతికి ఏమి వచ్చిందీ? ఎవరిది వారు తీసుకొంటూనే ఉన్నారుగా'' అన్నాడు రామయ్యగారు.

''ఆ, తీసుకొంటున్నారు! అంతే కాని నువ్వు ఇవ్వ లేదు. ముష్టి ముప్పాతిక ఎకరం పంచిఇచ్చి ఆమాట నిల పెట్టుకోలేకపోయావ్! నిన్ననడం దేనికిలే! ఇదంతా మా అదృష్టం'' అన్నాడు భాస్కరం.

''ఏం నాయనా, అదృష్టానికి ఏమి వచ్చింది! చేత నయినంతవరకూ చదువు చెప్పించాను. మీ రెక్కలమీద మీరు బతుకుతున్నారు.''

''అవును, చేశావు. కాదనటంలేదు. చెయ్యాలన్న సరదాకొద్దీ చేశావు. అంతే గాని, మాకు కూడా కొన్ని ధర్మాలుంటవని తెలుసుకోలేక పోయావ్. సంప్రదాయం అనేదాన్ని పట్టుకు వేళ్లాడావు. ఆ సంప్రదాయంకూడా పూర్తిగా నీకు తెలియదు. తమాషా యేమిటంటే పిల్లలు సంపాదించి పెట్టాలని నీకోరిక. కాని, వాళ్లు ఇంకా సంపా దన మొదలు పెట్టకముందే పెళ్లిళ్లుచేశావు. వాళ్ళూ అదో రకమైన ఉత్సాహంలో పడి తమ సంగతి తాము చూచుకో లేక సతమత మవుతున్న రోజులలో వాళ్లు నీకు సంపాదించి

పెట్టలేదని సాధించావు. ఇంకా సాధిస్తున్నావ్. పైగా అటు వంటి కోరిక నీకు లేదని దబాయిస్తావ్..."

"అయిపోయిందిగా, నా తరం అయిపోయింది. ఇక మీరు చెయ్యండి చూస్తాను." అన్నాడు రామయ్యగారు.

"అక్కడే ఉన్నది చిక్కంతా! నీకు పదెకరాల పొలం వచ్చింది. నువు మాకేమి ఇచ్చావ్? తలా ఎకరం కూడా ఇవ్వలేదు. పైగా 'మీరు నాకన్న బాగా చెయ్యండి' అంటే..."

"చాల్లేవోయ్, చదువుకున్నందుకు బలే నేర్చు కున్నావ్!" అన్నాడు మూడవవాడు.

"నేర్చుకోవలసినంత నేర్చుకోలేదనే నాబాధ. భాగ్య మ్మకోసమే వచ్చా. నేను దాన్ని నాతో తీసుకువెళుతున్నా. ఎల్లుండి దానికి మళ్ళీ పెళ్ళి చేస్తున్నా. ఇష్టమయితే మీరు రండి. రాకపోతే మానుకోండి. పెళ్ళి అంటే ఆడంబరం ఏమీ ఉండదు. నలుగురు స్నేహితులు వస్తారు. పెళ్ళిచేస్తాం. అంద రం కలిసి భోంచేస్తాం. రిజిస్టరు ఆఫీసుకు వెళ్ళి పెళ్ళి రిజిస్టరు చేస్తాం."

"ఇందుకు భాగ్యం ఒప్పుకుందా?" అన్నాడు రామయ్యగారు.

"సరే బాగుంది. అది ఒప్పుకోకపోతే నాకేంపట్టింది? నాపెళ్ళి నువ్వే చేశావుగా" అన్నాడు భాస్కరం.

"ఇక మీ అమ్మ ఏనుయ్యో గొయ్యో చూచు కొంటుంది" అన్నాడు రామయ్య గారు.

"మాట్లాడితే 'అమ్మ నుయ్యో గొయ్యో చూచుకొంటుంది' అంటావెందుకూ? నీకు ఇష్టంలేదని చెప్పరాదూ?"

"నాకు ఇష్టముంటే ఎంత, లేకపోతే ఎంత?"

"అసలు సంగతి అది. ఇది నీకు సంబంధించిన విషయం కాదు...భాగీ...రా, పోదాం" అంటూ భాస్కరం భాగ్యమ్మను—అంటే వాడికంటే పెద్దదీ, మిగతా మగపిల్లలకంటే చిన్నదీ అయిన రామయ్యగారి పెద్దకూతురును వెంటపెట్టుకు వెళ్ళిపోయాడు.

రామయ్యగారు మూడోవాడివంక చూచాడు. మూడోవాడు ఇంటికప్పు వంక చూచాడు. అయిదు నిమిషాలయింతరువాత రామయ్యగారు అన్నాడు గదా—

"ఇక ఈ నాటకం చాలురా బాబూ. అందరం కలిసి ఉందామని శాయశక్తులా ప్రయత్నించాను. అందరూ ఒక చోట ఉండి ఏదో ఉద్యోగాలు చేస్తుంటే వేడినీళ్ళకు చన్నీళ్ళతోడుగా వుంటయ్ అనుకున్నాను. కాని, అదేమీ పడలేదు. ఇక ఈ వూళ్లో ఎందుకూ? నేనూ, మీ అమ్మా కంకిపాడు వెళతాం."

"అక్కడ మాత్రం ఎక్కడ ఉంటారు? ఇల్లు అమ్మివేశారుగా" అన్నాడు మూడోవాడు.

"ఫరవాలేదు. ఏదో తంటాలుపడతాను. ఎవరి వీలు వాళ్లు చూచుకోగలరు. రేపుకాక ఎల్లుండి మేము బయలుదేరి వెళతాం."